

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จริยธรรม ย่อมช่วยคำจูงใจให้สังคมดำรงอยู่ได้ด้วยความสงบสุข ในสังคมทุกชนชั้นถ้าผู้นำหรือสมาชิกในกลุ่มที่อยู่ร่วมกันขาดจริยธรรมแล้วก็จะอยู่ร่วมกันอย่างไม่สงบสุข จริยธรรมสอนให้ผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม โดยจริยธรรมได้อ้างอิงถึงหลักคำสอนของศาสนา แม้ว่าศีลธรรมและจริยธรรมของศาสนาอาจจะไม่เหมือนกัน แต่จุดมุ่งหมายย่อมเหมือนกัน คือไม่ขัดกับมาตรการความประพฤติที่ดีในสังคม การศึกษาจริยธรรมมีบทบาทสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เพราะสามารถควบคุมให้สังคมสงบสุขได้ และมีอิทธิพลต่อแนวความคิด คติความเชื่อ และแนวปฏิบัติตลอดจนถึงพฤติกรรมด้านต่างๆ ของมนุษย์ในสังคม การที่สังคมมีจริยธรรมเป็นสิ่งยึดถือปฏิบัติ จะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าหลายอย่าง เช่นในการมีส่วนร่วมช่วยพัฒนาสังคมเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมและอารยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม เป็นต้น สิ่งที่สำคัญที่สุด ก็คือ จริยธรรมเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่งทางด้านจิตใจของมนุษย์ในสังคมของการอยู่ร่วมกัน ในสังคมนั้น ผู้นำมีบทบาทสำคัญมากต่อการปกครอง ผู้นำที่ดีมีจริยธรรม จะช่วยให้สังคมมีความผาสุกและเจริญก้าวหน้าได้^๐

ในการปกครองของไทยตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำประเทศ ทรงทำหน้าที่เป็นพระประมุขของชาติผู้นำด้านแม่ทัพยามออกศึกสงคราม ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกของพระพุทธศาสนา การปกครองของไทยเริ่มมีบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์นั้น เริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย พระมหากษัตริย์พระองค์แรกคือ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ทรงเป็นต้นราชวงศ์พระร่วง ซึ่งในช่วงยุคสมัยนั้นมีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก โดยพระมหากษัตริย์จะทำหน้าที่พ่อเมืองที่คอยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎร ที่เห็นได้ชัดก็คือในช่วงสมัยพ่อขุนรามคำแหงที่โปรดให้แขวน กระดิ่งไว้หน้าประตูเมือง ถ้าใครมีเรื่องเดือดร้อนอะไรก็ให้มาสนักระดิ่งร้องทุกข์ขอความช่วยเหลือได้ และในสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็มีการบันทึกประวัติศาสตร์ไว้เป็นลายลักษณ์

^๐ ลำดวน ศรีมณี , จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด), หน้า ๑๓.

อักษรตัวอักษรลายสือไทย ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ทำให้คนไทยมีตัวหนังสือใช้เป็นเอกลักษณ์ของชาติมาถึงทุกวันนี้^๐

ต่อมาในสมัยอยุธยาโดยมีสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงเป็นปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์อู่ทอง ลักษณะการปกครองสมัยอยุธยา จะเป็นการ ปกครองแบบสมมติเทพที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาฮินดู คือมีความเชื่อว่ากษัตริย์ทรงเป็นเทพอวตารลงมาเกิด เพราะฉะนั้นการปกครองก็เสมือนว่ากษัตริย์เป็นเจ้าของชีวิตของทุกคนในแผ่นดิน

สมัยกรุงธนบุรีที่มีสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเป็นปฐมกษัตริย์ พระองค์ได้รวบรวมคนไทยที่มีความจงรักภักดีและมีความกล้าหาญรวมกำลังไว้ที่เมืองจันทบุรี ทรงประกอบวีรกรรมกู้ชาติรวมไทยซึ่งกำลังตกอยู่ในภาวะบ้านแตกถูกทำลายอย่างยับเยินนั้น ให้กลับคืนมาเป็นปึกแผ่นแน่นหนาเหมือนเดิม และพระองค์ได้ทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีแห่งใหม่ รูปแบบการปกครองบ้านเมืองก็ยังเป็นแบบสมมติเทพ^๐

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๒๕ เป็นการเปิดศักราชใหม่ให้การวางรากฐานและพัฒนาระบบบริหารราชการแผ่นดิน ตลอดจนการสร้างประสิทธิภาพข้าราชการอย่างจริงจัง และบทบาทผู้นำในการกำหนดนโยบายการวางรากฐานพัฒนาระบบบริหารราชการแผ่นดินและการสร้างประสิทธิภาพให้ข้าราชการในยุคสร้างบ้านแปงเมืองใหม่ ทรงมีพระปรีชาสามารถในราชการฝ่ายพลเรือนเป็นพื้นฐานในการวางรากฐานระบบบริหารราชการแผ่นดิน การพัฒนาประสิทธิภาพข้าราชการแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในฐานะ “ พระผู้สร้าง ” คือการสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้น การปกครองการบริหารราชการในราชอาณาจักรให้สืบทอดต่อไปได้ ได้แก่ สิ่งสำคัญ ๓ หลัก คือ พระราชวงศ์ ราชธานีอันจะเป็นศูนย์กลางอำนาจปกครองของอาณาจักร พระองค์ทรงยึดโครงสร้างการปกครองพระราชอาณาจักรที่สืบเนื่องมาจากกรุงศรีอยุธยา คือการปกครองแบ่งการปกครองออกเป็น ๔ ส่วน คือ การปกครองส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และการปกครองประเทศราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมิได้ทรงยึดถือการปกครอง แบบดั้งเดิมเก่าก่อนทั้งหมด หากพิจารณาเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดของการปกครองด้านต่างๆ ในด้านการวางรากฐานการบริหารในฝ่ายพุทธจักร พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการปกครองและบริหารบ้านเมืองในสยามประเทศมาตั้งแต่โบราณ แม้พระสงฆ์จะไม่มีบทบาทและหน้าที่ในกิจการบ้านเมือง แต่ด้วยฐานะของสถาบันพระสงฆ์ซึ่งนำศรัทธาแก่สังคม ทำให้พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์สามารถเข้าไปมีบทบาทในฝ่ายอาณาจักร คือ การบริหารราชการแผ่นดินได้ หมายถึงการจรรโลงให้การบริหารราชการแผ่นดินมีความบริสุทธิ์เที่ยงธรรม

^๐ พูนศักดิ์ ศักดานุวัฒน์, พระราชประวัติ ๕๐ กษัตริย์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อำนวยสาส์น), หน้า ๑๔.

^๐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕.

ดังนั้นการสร้างความรู้ที่เที่ยงธรรมให้กับพระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์จึงมีความจำเป็นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการวางรากฐานระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เพราะหากบุคคลซึ่งเป็นกลจักรสำคัญของการบริหารราชการแผ่นดินขาดเสียซึ่งคุณธรรม อาจนำพาบ้านเมืองไปสู่ความล่มสลาย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระปฐมบรมจักรีวงศ์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕^๐ ทรงสร้างบ้านแปงเมืองอยู่ ๓ ปี ครั้น พ.ศ. ๒๓๓๑ ทรงพระกรุณาโปรดให้มีการทำสังคายนาพระธรรมวินัยที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ได้ทำการอยู่ ๕ เดือนจึงแล้วเสร็จ แล้วโปรดให้ก่อสร้างหอพระมณเฑียรธรรมเป็นที่เก็บพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสด้วยขึ้นในพระบรมมหาราชวัง^{*} หนึ่งในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ ทรงพระกรุณาโปรดให้พระราชอาคันและราชบัณฑิตช่วยกันแต่งหนังสือไตรภูมิขึ้น ๑ จบ เรียกชื่อว่าไตรภูมิโลกวิจิตร (ไตรภูมิโลกวิจิตรกถา) ต่อมาอีก ๑๙ ปี คือ พ.ศ. ๒๓๔๔ ทรงพระราชดำริว่าหนังสือไตรภูมิที่ได้แต่งไว้มีความไม่เสมอกันคือหลายคนช่วยกันแต่งสำนวนต่างกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดให้พระยาธรรมปรีชา (แก้ว) แต่งใหม่อีกครั้งหนึ่ง^๑ แท้จริงแล้วในสมัยสุโขทัยพระมหากษัตริย์ราชาลิไทก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือ “ไตรภูมิพระร่วง” เมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๘๘๘ ซึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าอภัยนมาศปราชญ์ ทรงสรุปลักษณะ การปกครองของกษัตริย์พระองค์นี้ไว้ ชัดแจ้ง โดยย่อควรเข้าใจได้ว่า พระเจ้ารามคำแหงทรงทำเป็นจักรวรรดิวัตรแผ่พระราชอาณาจักรและพระราชอำนาจด้วยการรับ ฟุ้งปราบปรามราชศัตรูจนได้ พระมหากษัตริย์ราชาลิไทก็ทรงขึ้นเป็นในทางที่จะเป็นในธรรมราชาคือปกครองพระราชอาณาจักรด้วยธรรมานุภาพในสังคมนั้น^๒

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ไตรภูมิโลกวิจิตรมีเค้าโครงเรื่องอย่างเดียวกับ ในไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ ญาณิไธแห่งกรุงสุโขทัย แต่มีความละเอียดพิสดารกว่าไตรภูมิกถา ไตรภูมิพระร่วงก็ดี ไตรภูมิโลกวิจิตรก็ดี เป็นวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญมาก แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษไทยในการนิพนธ์วรรณคดีเกี่ยวกับหลัก ธรรมใน

^๐ พุทธินาร์ บุญธรรม, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช(รัชกาลที่๑), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท วิชั่น พรินต์แอนด์มีเดีย จำกัด , ๒๕๒๕), หน้า ๑-๑๓.

^๑ คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี, ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑, รัชกาลที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๒๕-พ.ศ. ๒๓๘๔, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๒.

^{*} ทรงวิทย์ แก้วศรี, คัมภีร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐), หน้า ๑๖.

^๑ พระยาธรรมปรีชา (แก้ว), ไตรภูมิโลกวิจิตรกถา, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๐), หน้า คำนำ ข.

^๒ สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าอภัยนมาศปราชญ์, ไตรภูมิพระร่วง, อ้างในไตรภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๕), หน้า ๑.

พระพุทธศาสนา ตลอดถึง ชี้นำให้เห็นถึงผลบาปและบุญที่คนทั้งหลายได้กระทำไว้ ผู้ที่ได้อ่านได้ศึกษางานนิพนธ์ครั้งนี้จะเห็นได้ว่า บรรพบุรุษของไทยนับแต่สมัยเริ่มตั้งอาณาจักรเป็นปึกแผ่นในดินแดนปัจจุบัน นี้ เป็นผู้มั่งคั่งวิद्या สูง ทรงสถาปนา อาณาจักรขึ้นใหม่ด้วย ทรงรวบรวมพลังจากพลเมืองของชาติเพื่อให้สามารถดำรงความมั่นคง และสามารถต่อสู้ศัตรูรอบด้านที่คอยรุกรานคุกคามความดำรงอยู่ของชาติไทย ซึ่งย่อมต้องการประชาชนพลเมืองที่อยู่ในศีลธรรม อยู่ในระเบียบวินัย รัฐบาลบุญคุณโทษ และมีหลักยึดมั่นทางศาสนา ไตรภูมิพระร่วงและไตรภูมิโลกวิเนจย เป็นวรรณคดีที่สามารถ โน้มน้อมประชาชนให้ยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมความดีตามหลักธรรมได้ โดยทรงจัด การปกครอง ซึ่งมีจริยธรรมเป็นที่ตั้ง คุณธรรมที่พระองค์ทรงใช้เช่น ทศพิธราชธรรม^๖ ราชสังคหวัตถุ ๔^๗ เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ยกหลักจริยธรรมและคุณธรรมที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ จากหนังสือไตรภูมิโลกวิเนจยมา ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินตามพระราชปณิธานเดิมที่ว่า **“ตั้งใจจะอุปถัมภ์กษัตริย์พระพุทธศาสนา จะป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี”**^๘ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาแก่นักปกครองทั้งหลายได้ศึกษา เพราะว่าพระองค์ทรงใช้หลักจริยธรรมในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรือง และสามารถแก้วิกฤติต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ไทยมีเอกราชจนถึงทุกวันนี้ได้ ซึ่งในปัจจุบันการปกครองของไทยตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นต้นมา ก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น คนในชาติเริ่มแตกความสามัคคีกัน บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะวิกฤติหลายด้าน ทั้งด้านการก่อการร้ายใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่สำคัญคือปัญหาด้านการคอร์รัปชัน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากการขาดจริยธรรมในระบบราชการ ได้แก่การฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นการใช้อำนาจหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวในลักษณะที่ผิดกฎหมาย ผลประโยชน์ดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นเพื่อหวังทั้งเงินและหน้าที่ตำแหน่งทางการเมือง แล้วยังหมายรวม ถึงการใช้ระบบพวกพ้องในระบบราชการด้วย ผลลัพธ์ของการคอร์รัปชัน ส่งผลเสียต่อประเทศหลายประการเช่น เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ เป็นอุปสรรคต่อนโยบาย ทำให้การบริหารอ่อนแอ และทำลายศรัทธาของประชาชน ทำให้ประชาชนเดือดร้อน และไม่ได้รับความเป็นธรรม และทำให้รายได้เข้ารัฐอย่างไม่เต็มที่ และทำให้รัฐต้องใช้จ่ายเงินจากงบประมาณแผ่นดินมากกว่าที่จะต้องใช้จ่ายจริงๆ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เสนอหัวข้อนี้ขึ้นมาเพื่อต้องการจะนำหลักจริยธรรมที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงใช้ในการปกครองประเทศ มาเป็นต้นแบบ ซึ่งสามารถช่วยบ้านเมืองให้พ้นจากปัญหาวิกฤติต่างๆ ที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองได้

^๖ พ.ร.บ.๒๕/๒๕๐/๘๖.

^๗ ส.ส.๑๕/๓๕๑/๑๑๐.

^๘ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, กลอนนิราศรบทำดินแดง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๕๖), หน้า ๓๖.

และเพื่อเป็นการเตือนสติให้ผู้เฒ่าทุกฝ่ายได้ตระหนักว่า การที่มีความสามารถด้านปกครองอย่าง เดียวโดยปราศจากคุณธรรมและจริยธรรมนั้น ไม่สามารถที่จะทำให้ประชาชนยอมรับ ไม่สามารถ ที่จะทำให้ประเทศมีความเจริญได้ รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกในด้านความสามัคคีและความ เสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมให้ได้มากที่สุด เพื่อที่จะสามารถแก้ปัญหา ภายในชาติเหมือนที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ทรงกระทำมาแล้ว โดยการช่วยกันพัฒนาชาติไทยให้มีความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงตลอดไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๑ เพื่อศึกษาหลักจริยธรรมในหนังสือไตรภูมิโลกวินิจฉัย
- ๑.๒ เพื่อศึกษาการนำหลักจริยธรรมในหนังสือไตรภูมิโลกวินิจฉัยมาใช้ในการบริหาร ราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ ๑
- ๑.๓ เพื่อศึกษาการนำหลักจริยธรรมในหนังสือไตรภูมิโลกวินิจฉัย ที่ใช้ในการบริหาร ราชการแผ่นดินสมัยรัชกาลที่ ๑ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินของ ไทยในปัจจุบัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๓.๑ ทราบหลักจริยธรรมในหนังสือไตรภูมิโลกวินิจฉัยว่าเป็นอย่างไร
- ๓.๒ ทราบการนำหลักจริยธรรมในหนังสือไตรภูมิโลกวินิจฉัยมาใช้ในการบริหารราชการ แผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ ๑ ว่าเป็นอย่างไร
- ๓.๓ ทราบการนำหลักจริยธรรมในหนังสือไตรภูมิโลกวินิจฉัย ที่ใช้ในการบริหารราชการ แผ่นดินสมัยรัชกาลที่ ๑ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินของไทยใน ปัจจุบันได้แค่ไหนเพียงไร

๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยดำเนินการเป็น ขั้นตอนตามลำดับดังนี้

- ๓.๑ ศึกษา โครงสร้างเนื้อหาสาระของหนังสือไตรภูมิโลกวินิจฉัย ทบทวน ค้นคว้าและ รวบรวมข้อมูลพุทธจริยธรรมซึ่งยกมาจากพระไตรปิฎกและหนังสือทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ในการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๑
- ๓.๒ วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์และทำการสังเคราะห์ให้ เข้ากับหลักการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ ๑
- ๓.๓ สรุปและนำข้อมูลที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินของไทยในสมัย ปัจจุบัน

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ไตรภูมิโลกวินิจฉัย หมายถึง คัมภีร์พระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องไตรภูมิที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระกรุณาโปรดให้พระเถรานุเถระและราชบัณฑิตผู้แตกฉานในพระปริยัติธรรมช่วยกันแต่งขึ้น และต่อมาทรงพระกรุณาโปรดให้พระยาธรรมปรีชา (แก้ว) แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๖

ไตรภูมิพระร่วง หมายถึง คัมภีร์พระพุทธศาสนาพระราชนิพนธ์ในพระมหาธรรมราชาลิไทยแห่งกรุงสุโขทัยเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๘

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธจริยธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายของ “จริยธรรม” ไว้ว่า จริยธรรม มาจากคำว่า จริย กับ ธรรมะ จริยะ หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรมะ หมายถึง คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนาหลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา, ความยุติธรรม, ความจริง, ความถูกต้อง จริยธรรมหมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม^{๐๐}

ประกาศรี สืออำไพ ได้ให้ความหมายจริยธรรมว่า “จริยธรรม” หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าของจริยธรรม ชี้ให้เห็นความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน ตามวัฒนธรรมของบุคคล ที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มน้าให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมอย่างสงบเรียบร้อย เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยมีสำนึกในคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี ที่จะใช้สิทธิและหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์^{๐๐}

พระมหาสุภีร์ ฐิตเมโธ ได้ทำการวิจัยเรื่อง พระพุทธศาสนาที่ควรนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารราชการ ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาสามารถเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของข้าราชการและ สามารถยกระดับจิตใจเพื่อปรับปรุงการทำงานและความ เป็นอยู่ของข้าราชการและประชาชนให้ดีขึ้น โดยเฉพาะสังคมที่มุ่งเน้นถึงการพัฒนาทางด้านวัตถุ

^{๐๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด ๒๕๔๒), หน้า ๒๙๑.

^{๐๐} ประกาศรี สืออำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม , (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า ๑๘.

เช่น ในปัจจุบันนี้สภาพจิตใจที่ดีย่อมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะมองข้ามไปเสียมิได้ เพราะเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ จุดยืนที่สำคัญของการบริหารราชการในยุคสมัยใหม่ก็คือการสร้างสำนึกเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อหมู่คณะและสังคมบ้านเมือง^{๐๐}

สมหวัง สวัสดิ์สิทธิ์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักจริยธรรมและประยุกต์ใช้หลักจริยธรรมนั้นกับการปฏิบัติงานของพนักงานส่วนท้องถิ่นเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด เป็นการศึกษาจากเอกสารข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนานั้นมีจริยธรรมอยู่ ๓ ระดับ คือระดับต้นสำหรับรักษาความสงบสุขในสังคม ระดับกลางเป็นการฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรมมากยิ่งขึ้น ส่วนระดับสูงหมายถึงหลักจริยธรรมที่นำไปสู่ความหลุดพ้นหรือเข้าถึงความเป็นอริยบุคคล พนักงานเทศบาลแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ เช่นกันคือ ระดับผู้บริหาร, ระดับผู้นำ, และระดับผู้ปฏิบัติงาน แต่ละระดับของคุณธรรมและระดับของพนักงานนั้นมีความแตกต่างกัน กล่าวคือระดับคุณธรรมวัดจากการพัฒนาของจิตใจ ส่วนระดับของพนักงานนั้นวัดจากความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน แต่เมื่อกล่าวถึงหลักธรรมที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติงานของพนักงาน การนำพุทธจริยธรรมมาปรับใช้กับพนักงานเทศบาล เพราะองค์กรเทศบาลเป็นหน่วยงานบริการและใกล้ชิดกับประชาชน ให้พนักงานปฏิบัติหน้าที่ตามหลักพุทธจริยธรรมจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคมและประเทศชาติต่อไป^{๐๐}

นรี ภวภานตานันท์ ได้ทำวิจัยเรื่องการเมืองการปกครองในแนวพระพุทธศาสนา ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก ผลของการวิจัยพบว่าระบบการเมืองการปกครองที่ดีนั้น ในพระไตรปิฎกมิได้กำหนดว่าจะต้องมีรูปแบบประการใด หากแต่ให้นำหลักธรรมมาปรับใช้ หรือการใช้หลักธรรมเป็นแม่บท เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญนั่นเอง ซึ่งหลักธรรมมาปรับใช้มีพื้นฐานจาก “โพธิปักขิยธรรม” โดยในสมัยพุทธกาลก็นำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้กับรูปแบบการปกครองที่มีอยู่ในขณะนั้นทั้ง ๒ รูปแบบ คือการปกครองแบบสาธารณรัฐใช้หลักทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตรเป็นสำคัญ ส่วนผู้ปกครองที่ดีและทรงคุณธรรมจะเป็นผู้ที่มีลักษณะของมหาบุรุษลักษณะทั้ง ๓๒ ประการ (ลักษณะทางกายภาพ) และจะต้องเป็นสัตบุรุษปฏิบัติธรรมตามฐานะแห่งตน เช่น ธรรมของนักปกครอง ธรรมของสมาชิกในสังคม^{๐*}

^{๐๐} พระมหาสุภีร์ ฐิตเมโธ, “พระพุทธศาสนาที่ควรนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารราชการ”, วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้าบทคัดย่อ.

^{๐๐} สมหวัง สวัสดิ์สิทธิ์, “พุทธจริยธรรมกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานส่วนท้องถิ่นเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ๒๕๔๙), หน้าบทคัดย่อ.

^{๐*} นรี ภวภานตานันท์, “การเมืองการปกครองในแนวพระพุทธศาสนา : ศึกษาจากนักคิดและพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้าบทคัดย่อ.

๑.๖.๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับไตรภูมิ

ไตรภูมิภคา หรือ ไตรภูมิพระร่วง พระนิพนธ์ของพญาลิไท^{๐๑} เป็นวรรณคดีเก่าแก่เรื่องหนึ่ง ซึ่งมีอายุกว่า ๖๐๐ ปีมาแล้ว พิศราหัตถ์ภาษาและสำนวนโวหารโดยตลอดแล้ว เชื่อว่าข้อความทุกตอนของหนังสือนี้เป็นขององค์ผู้ทรงนิพนธ์โดยตลอด นับตั้งแต่บานแพนกอันเริ่มแต่คาถานมัสการเป็นต้นไป เพราะในบานแพนกนั้น ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการแต่งเรื่องนี้ไว้ด้วยว่า “เพื่อมีอรรถพระอภิธรรมและจะใคร่เทศนาแก่พระมาดาท่าน ” ซึ่งคำ “พระมาดาท่าน” นี้ น่าจะเป็นคำที่พระองค์ผู้ทรงนิพนธ์เรียกพระราชมารดาของพระองค์ด้วยความเคารพ และที่น่าถือเป็นข้อสำคัญก็คือ ได้บอกชื่อคัมภีร์ที่ใช้เป็นหลักในการแต่งกำกับไว้ด้วย หากเป็นของผู้อื่นแต่งเติมทีหลังก็ไม่น่าจะอยู่ในวิสัยที่จะทราบชื่อคัมภีร์ที่นำมาเป็นหลักนั้นได้ เพราะมิได้ระบุไว้ในเนื้อเรื่อง

พญาลิไท ในบานแพนกของหนังสือนี้บอกไว้ชัดเจนวันแต่ศักราช ว่า “เนื้อความไตรภูมิภคานี้ มีในกาลเมื่อใดได้ และมิแต่ในปิระกาโพ้น เมื่อศักราชได้ ๒๓ ปี [พ.ศ.๑๘๘๘ หรือ พ.ศ. ๑๙๐๓] ปิระกาเดือนเพ็ญวันพฤหัสบดี ผู้ใดหากสอดรู้รับมิได้ใส่สัน เจ้าพระยาเลไทยผู้เป็นลูกแห่งเจ้าพระยาเลไทยผู้เสวยราชสมบัติในเมืองศรีสัชชนาลัยและสุโขทัย และเจ้าพระยาเลไทยนี้ ๒ เป็นหลานเจ้าพระญารามราชผู้เป็นสุริยวงศ์ และเจ้าพระยาเลไทยได้เสวยราชสมบัติในเมืองสัชชนาลัยอยู่ได้ ๖ เข้า จึงได้ไตรภูมิ” เจ้าพระยาเลไทยนี้คือพญาลิไทย หรือพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (วงศ์พระร่วง) เป็นราชนัดดาพ่อขุนรามคำแหงเป็นกษัตริย์ที่ทรงรอบรู้ในพระพุทธศาสนาและไตรปิฎก ครองราชสมบัติอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗ ถึง พ.ศ. ๑๙๑๙ ได้ทรงบำรุงพุทธศาสนาเป็นอันมาก เช่นได้อาราธนาพระเถระชาวลังกาเข้ามาเป็นสังฆราชในกรุงสุโขทัย พระองค์เองได้เสด็จออกทรงผนวชคราวหนึ่ง

ที่มาและความมุ่งหมายของหนังสือไตรภูมิพระร่วง ในบานแพนกต้นเรื่องว่า “พระธรรมไตรภูมิภคานี้ ๒ เอาออกมาแต่พระคัมภีร์ใดบ้างเล่า เอามาแต่พระอรรถกถา พระจตุราคณันท์ก็มีบ้างในอรรถกถาฎีกาพระอภิธรรมวาทกัมมิมบ้าง... ฯลฯ” รวมหนังสือพระคัมภีร์ที่ออกชื่อ ๓๐ เรื่อง และในตอนจบยังมีพูดถึงพระคัมภีร์ต่าง ๆ อีกกว่า ๒๐ ชื่อ นับได้ว่า เป็นหนังสือเล่มแรกที่บันทึกทางพุทธศาสนาได้รวบรวมเนื้อความในคัมภีร์ต่าง ๆ มานิพนธ์ขึ้นใหม่

ความมุ่งหมายที่พญาลิไทยทรงนิพนธ์ไตรภูมิภคานี้ ก็มีแจ้งในต้นเรื่องและท้ายเรื่องว่า “... จะใคร่เทศนาแก่พระมารดาท่าน อนึ่งจะใคร่จำเริญพระอภิธรรมโสด ” — “ผู้ใดจะปรารถนาถึงทิพยสมบัติปัตถโมกขนิพพาน ให้สดับนิฟังพระไตรภูมิภคานี้ด้วยทำนุบำรุงด้วยใจสัทธาอย่าได้ประมาทสักอันใส่ จะได้พบได้ไหว้ฟังธรรมแด่พระศรีอารยเจ้า อันเสด็จอุปบัติในอนาคตกาลนั้นแล”

^{๐๑} พญาลิไทย, ไตรภูมิภคาหรือไตรภูมิพระร่วงฉบับตรวจสอบชำระใหม่โดยกรมศิลปากร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล, ๒๕๒๕), หน้าคำชี้แจง.

เนื้อเรื่องแบ่งออกเป็นบทหรือกัณฑ์ เริ่มด้วยคาถานมัสการพระรัตนตรัย กล่าวถึงไตรภูมิ ๓๑ คือที่อยู่ ๓๑ แห่งของมนุษย์ สัตว์เดียรัจฉาน สัตว์นรก เปรต อสุรกาย และเทวดา ที่ ๓๑ แห่งนี้แบ่งออกเป็นภูมิใหญ่ ๆ สามภูมิ คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณ-ภูมิ ครั้นแล้วกล่าวถึงลักษณะการปฏิสนธิของสัตว์โลก รวมทั้งเทวดา แล้วพรรณนาลักษณะนรกภูมิ ตีรจกานภูมิ เปตภูมิ อสุรกายภูมิ มนุสสภูมิ เมื่อกล่าวถึงมนุสสภูมิ ได้พูดถึงทวีปทั้งสี่ มีอุตตรกรุทวีป อมรโคยานทวีป บุษบวิเทหทวีป และชมพูทวีป อันเป็นความเข้าใจของคนแต่โบราณ ถัดจากนั้นกล่าวถึงพระยาจักรพรรดิราช และเครื่องประกอบบารมีของพระยาจักรพรรดิราช มีจักแก้ว (จักรรัตน์) ช้างแก้ว (หัตถ์รัตน์) ม้าแก้ว (อัสสรัตน์) แก้วมณี (มณีรัตน์) นางแก้ว (อิตถ์รัตน์) ขุนคลังแก้ว (คหปติรัตน์) พรรณนาบุญบารมีและทรัพย์สินของพระยาจักรพรรดิราชว่ามีล้นเหลือยิ่งนัก ถัดจากนั้นเป็นนิทานประกอบ

พญาลิไทย พระมหากษัตริย์ราชที่ ๑ กษัตริย์นักปราชญ์ นักปกครองพระองค์นี้ ทรงมีพระปรีชาสามารถ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจและพระราชจริยาวัตรเป็นประโยชน์ไพศาล ทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักร ตลอดรัชสมัยของพระองค์ (พ.ศ. ๑๘๙๐-๑๘๑๙) มีพระราชประวัติงดงามหลายประการดังกล่าวนาม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสรุปลักษณะปกครองของกษัตริย์พระองค์นี้ไว้อย่างน่าสนใจยิ่งว่า ว่าโดยย่อ ควรเข้าใจได้ว่าพระเจ้าขุนรามคำแหงทรงบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรแผ่พระราชอาณาจักร และพระราชอำนาจด้วยการรบบพุ่งปราบปรามราชศัตรูจนได้ พระมหากษัตริย์ไทยก็ทรงบำเพ็ญในทางที่จะเป็นธรรมราชา คือปกครองพระราชอาณาจักรหมายด้วยธรรมานุภาพเป็นสำคัญฉนั้น

ปกรณโลกศาสตร์อีกเรื่องหนึ่งคือคัมภีร์ **โลกที่ปกสาร** ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับโลกต่าง ๆ พระสังฆราชเมธีกร ครูของสมเด็จพระมหากษัตริย์ราชไทย (พญาลิไทย) รจนานที่เมืองมุตตะมะ [เมาะตะมะ ประเทศพม่า]^{๐๖}

คัมภีร์โลกที่ปกสารนี้ เป็นคัมภีร์เก่าแก่คัมภีร์หนึ่ง มีอายุประมาณ ๖๐๐ ปี รจนานในสมัยสุโขทัย เป็นคัมภีร์ภาษาบาลีที่พรรณนาเรื่องโลกศาสตร์ที่สำคัญคัมภีร์หนึ่ง เนื้อเรื่องส่วนใหญ่นำมาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาภาษาบาลี เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณอื่น ๆ โดยยกข้อความที่ประสงค์มาแสดงเป็นบางตอนก็มี แสดงมติของผู้รจนานประกอบไว้ก็มี วัตถุประสงค์ในการรจนาคัมภีร์โลกที่ปกสาร ก็เพื่อให้ทราบความเป็นไปของโลกตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนา และเพื่อให้สาธุชนเกิดความเชื่อ ความเลื่อมใส สังเวชใจ จะได้ละเว้นการกระทำความผิด ประกอบแต่กุศลคุณงามความดีตามที่บังชี้ไว้ในตอนท้ายของทุก ๆ ปริเฉท

^{๐๖} พระสังฆราชเมธีกร, **โลกที่ปกสาร**, (กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙), หน้า คำนำ.

คัมภีร์โลกที่ปกสาร เป็นคัมภีร์โบราณภาษาบาลี จารึกด้วยอักษรขอม จำนวน ๑๑ ผูก
แบ่งออกเป็น ๘ ตอน ซึ่งเรียกว่า ปริจเฉท แต่ละปริจเฉทพรรณนาเรื่องราวแตกต่างกันไป มีทั้ง
ร้อยแก้วและร้อยกรอง ซึ่งแต่ละปริจเฉทมีสาระพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

ปริจเฉทที่ ๑ ชื่อ สังขารโลกนิเทศ พรรณนาเรื่องสังขารโลก คือ สรรพสัตว์ นามรูป
เวทนา อาหาร อุปาทานขันธ์ อายุตนะภายใน วิญญาณฐิติ โลกธรรม สัตตาวาส และโลกธาตุ

ปริจเฉทที่ ๒ ชื่อ นิรยคตินิเทศ พรรณนาลักษณะของนรก การบังเกิดของสัตว์นรก
รูปลักษณะของสัตว์นรก ตลอดจนการเสวยทุกข์ในนรก

ปริจเฉทที่ ๓ ชื่อ เปตคตินิเทศ พรรณนาเรื่องเปรต ความบังเกิดของเปรต ผลกรรมที่
ทำให้เกิดเป็นเปรต มีตัวอย่างเปรตจำพวกต่าง ๆ

ปริจเฉทที่ ๔ ชื่อ ตีรจันตคตินิเทศ พรรณนาเรื่องสัตว์ตีรจันต การเกิดของสัตว์
ตีรจันต ประเภทของสัตว์ตีรจันต ผลกรรมที่ทำให้เกิดเป็นสัตว์ตีรจันต เช่น อสรพิษ ปลาใหญ่
ทั้ง ๔ ชนิด ช้าง ๑๐ ตระกูล สัตว์ประเสริฐ ๔ ประเภท คือ ราชสีห์ โคอาสกะ โคอุสกะ โคนิสกะ

ปริจเฉทที่ ๕ ชื่อ มนุสสคตินิเทศ พรรณนาเรื่องมนุษย์ ความเกิดของมนุษย์ เหตุที่ชื่อ
ว่ามนุษย์ ประเภทของมนุษย์ การประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกาทวีป พระโมคคัลลีบุตร
กระทำสังคายนาครั้งที่ ๓ การบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ การไปสู่สุคติของพระเจ้าทูลฐคามินีอภัย
ประวัติของนางอโลกมาลินี ประวัติของราชโอรสพระเจ้าทูลฐคามินีอภัย

ปริจเฉทที่ ๖ ชื่อ เทวตาคตินิเทศ พรรณนาเรื่องเทวดา การเกิดของเทวดา เหตุที่ได้
ชื่อว่า “เทวดา” จำแนกประเภทของเทวดา ผลบุญที่ทำให้เกิดเป็นเทวดา และสวรรค์

ปริจเฉทที่ ๗ ชื่อ โอกาสโลกนิเทศ พรรณนาเรื่องโอกาสโลก เหตุเกิดและเหตุสลาย
ของโลก ระยะทางถึงสวรรค์ ๑๖ ชั้น พรหมชั้นต่าง ๆ อธิบายมาตราวัดระยะทางและมาตราเวลา
ปริจเฉทที่ ๘ ชื่อ ปกิณณกนยสารนิเทศ พรรณนาเรื่องเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เช่น บุคคลหา
ได้ยาก ๒ ประเภท พระเจ้าจักรพรรดิ ๓ ประเภท พระโพธิสัตว์ ๓ ประเภท ปาฏิหาริย์ที่ดำรงอยู่
ได้ตลอดกาลปี ๔ ประเภท

โลกบัญญัติ พระสังฆธรรมโฆษะเถระ เป็นผู้รจนา ^{๐๐} เป็นอีกคัมภีร์หนึ่งที่มีเรื่อง
เกี่ยวกับภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของโลก จัดอยู่ในหมวดโลกศาสตร์ เป็นคัมภีร์ที่ท่านผู้รจนา
แม้จะเป็นพระภิกษุสงฆ์ก็ได้มุ่งเขียนหนังสือธรรมเพื่อสอนศาสนาโดยตรง ตามความเชื่อถือ
เก่า ๆ ที่ว่านักศาสนาจะต้องเขียนหรือแต่งหนังสือ ธรรมที่เกี่ยวกับคำสอนของศาสนาเท่านั้น
แต่ตรงกันข้าม คัมภีร์นี้ท่านผู้รจนาได้พรรณนาถึงความเกิดขึ้นของโลก ความเปลี่ยนแปลงของ
โลก และความดับของโลก ตลอดทั้งสัตว์ผู้อาศัยอยู่ในโลกด้วย นอกจากนั้นยังกล่าวถึงโลกทิพย์
คือ เทวโลกและยมโลก ตลอดถึงจักรวาล ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดลึกซึ้งอยู่เหนือข้อพิสูจน์ของสามัญ

^{๐๐} พระสังฆธรรมโฆษะเถระ, **โลกบัญญัติ**, (กรุงเทพมหานคร หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๘),
หน้า คำนำ.

ชนจะทำได้ นับว่าเป็นความฉลาดของท่านผู้แต่งอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง ดูล้ำยากับว่าท่านผู้รจนาจะเป็นผู้สิ้นอาสวกิเลส จึงสามารถหยั่งรู้เรื่องราวของโลกได้อย่างซ้ำของเช่นนี้ นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญน่าสนใจควรแก่การศึกษาค้นคว้ามากคัมภีร์หนึ่ง

ท่านผู้รจนาคัมภีร์นี้ คือ พระสังฆกรรมโฆษะเถระ ชาตินักบวชของท่านไม่ปรากฏแน่นอนว่า ท่านเป็นชาวพม่าหรือชาวลัγκα บางอาจารย์กล่าวว่าท่านเป็นพระเถระนักปราชญ์ชาวลัγκα ท่านรจนาคัมภีร์นี้ในลังกาในสมัยอนุราชปุระ บางอาจารย์กล่าวว่าท่านเป็นพระเถระนักปราชญ์ชาวพม่า ท่านรจนาคัมภีร์นี้เป็นภาษาบาลีอักษรพม่า หนังสือที่ท่านรจนาเท่าที่ปรากฏในหนังสือวรรณคดีบาลีของพม่า มี ๒ เรื่องคือ ชคิตีปิณี และโลกบัญญัติ แต่คัมภีร์โลกบัญญัตินี้ เป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางกว่าคัมภีร์แรก

คัมภีร์นี้แบ่งเนื้อเรื่องออกเป็น ๑๖ กัณฑ์ บางเรื่องซ้ำกัณฑ์กัน แต่เนื้อความไม่เหมือนกัน เช่น กัณฑ์ที่ ๔ กัณฑ์ที่ ๑๑ กัณฑ์ที่ ๑๕ และ กัณฑ์ที่ ๑๖ บางกัณฑ์ก็ขาดหายไป เช่น กัณฑ์ที่ ๑๓ ไม่มี แต่ไม่เสียรูปความ เพราะท่านแยกกล่าวเป็นเรื่อง ๆ ไป นอกจากนี้ยังมีหลายกัณฑ์ที่บาลีมิได้บอกลำดับกัณฑ์เอาไว้ เช่น มนุสสวิภาคกัณฑ์ เทววิภาคกัณฑ์ ภูมิเทวตาวิภาคมารวิภาค และเทวโลกวิภาคกัณฑ์ ความย่อแต่ละกัณฑ์มีดังนี้

กัณฑ์ที่ ๑ ว่าด้วยสาเหตุที่ทำให้แผ่นดินไหว

กัณฑ์ที่ ๒ ว่าด้วยต้นไม้กับความหมายชมพูทวีป

กัณฑ์ที่ ๓ ว่าด้วยชนบทใหญ่ ๆ ๖ ชนบท

กัณฑ์ที่ ๔ ตอนแรก ว่าด้วยยักษ์

กัณฑ์ที่ ๔ ตอนหลัง ว่าด้วยกำเนิดของอสูร

กัณฑ์ที่ ๕ ว่าด้วยช้าง ภูเขา และต้นไม้ต่าง ๆ

กัณฑ์ที่ ๖ ว่าด้วยทวีปใหญ่ทั้ง ๔ และกำเนิดของอสูร

กัณฑ์ที่ ๗ ว่าด้วยภูเขา

กัณฑ์ที่ ๘ ว่าด้วยเทวดา และสิ่งที่อยู่ในเทวโลก เช่นปราสาท ธรรมศาลา สระน้ำ และต้นไม้ เป็นต้น

กัณฑ์ที่ ๙ ว่าด้วยพระจันทร์และพระอาทิตย์

กัณฑ์ที่ ๑๐ ว่า ด้วยกลางวัน - กลางคืน สถานที่ตั้งของนรกและพรหมโลก อายุของสัตว์เทวดา - มนุษย์ในทวีปต่าง ๆ ขนาดร่างกายของสัตว์ในทวีปต่าง ๆ ขนาดร่างกายของเทวดาในเทวโลก และการดำรงชีวิตของชาวชมพูทวีป

กัณฑ์ที่ ๑๑ ตอนแรก ว่าด้วยสัตว์ผู้เกิดในนรกและเทวโลกพร้อมทั้งปัจจัย

กัณฑ์ที่ ๑๑ ตอนหลัง ว่าด้วยความเสื่อมและความเจริญของกัป

กัณฑ์ที่ ๑๒ ว่าด้วยอายุของสัตว์ผู้เกิดในมนุษย์โลก-อบายภูมิ และเทวโลก ความแตกต่างระหว่างอายุของมนุษย์กับอบายภูมิ อายุของมนุษย์ในทวีปต่าง ๆ การเทียบอายุของอายุมนุษย์กับพรหมโลก กัปต่าง ๆ ในพรหมโลก

กัณฑ์ที่ ๑๔ ว่าด้วยนรกใหญ่ ๘ ชุม ลักษณะของอุสสทนรก

กัณฑ์ที่ ๑๕ ตอนหลัง ว่าด้วยสาเหตุที่มนุษย์โลกและเทวโลกสลาย สาเหตุที่สัตว์

เหาะเหินเดินอากาศได้ สาเหตุที่มนุษย์มีผิวพรรณงามและไม่งาม การปรากฏเพศหญิง-เพศชาย สาเหตุที่บุรุษและสตรีรักกัน วิธีสะสมอาหารไว้กินหลาย ๆ มื้อ สาเหตุที่ทำให้ลักขโมยของกันและกัน ความหมายของราชาศัพท์และขัตติยศัพท์ เป็นต้น

กัณฑ์ที่ ๑๖ ตอนแรก ว่าด้วยสัตว์เดียรัจฉานและประเภทของสัตว์เดียรัจฉาน

กัณฑ์ที่ ๑๖ ตอนหลัง ว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงของโลก ลักษณะของธาตุต่าง ๆ

เหตุปัจจัยที่ทำให้ฝนตกและไม่ตก

มนุสสวิภาคกัณฑ์ ว่าด้วยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในมนุษย์โลก ความเป็นพระเจ้า

จักรพรรดิ ความโกลาหล ๔ รัตนะปรากฏแก่พระเจ้าสุทโธทนะ และลักษณะของนางนม

เทววิภาคกัณฑ์ ว่าด้วยเทวดาในเทวโลกเรื่องมหามเหศวรและพระนางอุมามหา

มเหศวรแข่งดีกับพระพุทธรเจ้า และมหามเหศวรออกบวช

มารวิภาค ว่าด้วยเรื่องพญามารและธิดามาร มารจะได้เป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคต

ย่นตการสร้างกรุงบรรจุพระบรมธาตุ ค้นหาพระบรมธาตุ ทำลายหุ่นยนต์ ฉลองพระสถูป พระอุป

คุตธรรมานพญามาร พระเจ้าอโศกทรงบูชาพระสถูปด้วยพระวรกาย เป็นต้น

ปกรณ์ทางพระพุทธศาสนาอีกเล่มหนึ่งที่เกี่ยวกับโลกศาสตร์ ได้แก่

จกกวาสที่ปนิ

ท่านผู้รจนาคือพระสิริมังคลาจารย์ พระเถระนักปราชญ์ชาวล้านนา แต่งขึ้นที่เมืองเชียงใหม่เมื่อ

พ.ศ. ๒๐๖๓ ^{อน}

หนังสือจักรวาลที่ปนินี้ แบ่งเรื่องเป็น ๖ กัณฑ์ แสดงจักรวาลโดยสรุปกัณฑ์หนึ่ง แสดง

เรื่องแม่น้ำมหาสมุทรกัณฑ์หนึ่ง แสดงเรื่องทวีปกัณฑ์หนึ่ง แสดงเรื่องภูมิต่าง ๆ เช่นนรกสวรรค์

เป็นต้นกัณฑ์หนึ่ง และแสดงข้อเบ็ดเตล็ดเป็นที่สุดท้ายอีกกัณฑ์หนึ่ง ท่านผู้รจนาได้เลือกเก็บ

ข้อความอันว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์พิเศษต่าง ๆ มาเรียบ

เรียงเข้าเป็นรูปเรื่อง และแสดงมติของท่านกำกับไว้ข้างในทีนั้น ๆ

ว่าโดยลักษณะหนังสือ จกกวาสที่ปนิ มีรูปเรื่องคล้ายกับหนังสือไตรภูมิพระร่วง แต่คน

ทั้งหลายดูเหมือนจะรู้จักไตรภูมิพระร่วงดีกว่าจักรวาลที่ปนิเป็นอันมาก ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะไตร

ภูมิพระร่วงนั้นเรียบเรียงเป็นภาษาไทย ซึ่งคนทั่วไปอ่านเข้าใจได้ แต่จักรวาลที่ปนิ รจนาเป็น

ภาษามคร ซึ่งมีผู้อ่านได้อยู่ในวงแคบ จึงทำให้หนังสือของเรื่องนี้เป็นที่รู้จักมาน้อยแตกต่างกัน

ดังกล่าไปแล้ว

นอกจากนี้ยังมีข้อแตกต่างในลักษณะการเรียบเรียงอีกประการหนึ่ง คือ ไตรภูมิพระ

ร่วง เรียบเรียงเป็นโวหารของท่านผู้แต่งโดยตลอด ไม่ได้บอกข้อความตรงไหนตอนไหนนำมาจาก

^{อน} พระสิริมังคลาจารย์, จกกวาสที่ปนิ, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า คำนำพิมพ์ครั้งแรก.

คัมภีร์อะไร เพียงแต่ประมวลนามคัมภีร์อันเป็นต้นคำของเรื่องบอกไว้ในตอนสุดท้ายเสียทีเดียว ส่วนในจักรวาลที่ปนี ท่านแจ้งชื่อคัมภีร์ที่อ้างไว้ทุกแห่ง ซึ่งเป็นลักษณะการเรียบเรียงหนังสือที่เรียกในปัจจุบันนี้ว่า วิทยานิพนธ์ นั่นเอง

ท่านที่เคยอ่านไตรภูมิพระร่วง และเคยคิดว่าเรื่องนรกสวรรค์ เป็นนิยายที่คนโบราณแต่งขึ้นชู้คนไม่ให้ทำชั่ว และล่อใจคนให้ทำความดี หรือเห็นว่าความเชื่อเรื่องโลกเรื่องภูมิต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนั้นเป็นเรื่องเลื่อนลอยนั้น ถ้าได้อ่านจักรวาลที่ปนีเล่มนี้ บางทีอาจจะคิดเห็นแตกต่างไปจากเดิม อย่างน้อยก็อาจจะเห็นได้ว่าความเชื่อและคติเหล่านั้น มิใช่เป็นมติของท่านผู้แต่งหนังสือไตรภูมิพระร่วงเอง หากแต่เป็นมติดั้งเดิมมีมูลปรากฏอยู่ในคัมภีร์ตั้งแต่พระไตรปิฎกลงมาถึงชั้นนรกกถาและฎีกา เป็นต้น

โลกสังฆฐานโชตรตนคณฐี เป็นคัมภีร์จัดไว้ในหมวดโลกศาสตร์^{๐๐} ต้นฉบับเดิมเป็นอักษรขอม ภาษาบาลี จารลงในใบลาน มีจำนวนจบเรื่อง ๕ ผูกบ้าง ๖ ผูกบ้าง รวมจำนวนทั้งสิ้น ๒๓ ฉบับ แต่ละฉบับสมบูรณ์บ้าง ไม่สมบูรณ์บ้าง ในการปริวรรตถ่ายถอดและแปลเป็นภาษาไทยครั้งนี้ ใช้เลขที่ ๖๕๗๔ เป็นหลักสอบทานกับฉบับเลขที่ ๖๗๖๒ และมีต้นฉบับใบลานที่เก่าแก่ที่สุดฉบับหนึ่งของหอสมุดแห่งชาติ คือฉบับทองทิพย์ เลขที่ ๕๔๘๓, ๑๐๑๑๗, ๑๐๖๕๒ รวม ๓ ผูก ซึ่งเป็นคัมภีร์ฉบับเดียวกันที่ระบุชื่อผู้จาร ปีที่จาร และสถานที่จารไว้ว่า “พระมหาปุณณจันทเถระเป็นผู้จาร เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๐ ที่วัดหนองหว้า เมืองเพชรบุรี ” ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ไม่ปรากฏหลักฐานรายละเอียดเกี่ยวกับนามผู้แต่ง เวลาและสถานที่แต่ง สันนิษฐานว่าน่าจะแต่งขึ้นหลังคัมภีร์จักรวาลที่ปนี ซึ่งท่านพระสิริมังคลาจารย์รจนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๐๖๓ เพราะมีข้อความบางส่วนนำมาจากคัมภีร์จักกภาพที่ปนี นั้น

เนื้อหาของคัมภีร์ แบ่งออกเป็น ๕ ปริเฉท มีบทมคติกาที่เป็นหัวข้อเรื่อง จำนวน ๑๕ บท เริ่มตั้งแต่ อสงไขยกถา ไปจนถึง ปกิณณกถา เรื่องเบ็ดเตล็ด โดยมีรูปแบบการวางเรื่องเป็นตอน ๆ พรรณนาความไปตามลำดับ ขยายความได้ ดังนี้

ปริเฉทที่ ๑ มี ๕ มาติกา คือ อสงไขยกถา เรื่องอสงไขย, กัปปกถา เรื่องกัป, กัปวินาสกถา เรื่องกัปพินาศ, สังวัฏฏวิวัฏฏกถา เรื่องกัปที่กำลังพินาศและกัปที่กำลังก่อตัว และ สัตตสุริยกถา เรื่องพระอาทิตย์ ๗ ดวง

ปริเฉทที่ ๒ มี ๒ มาติกา คือ จักกภาพกถา และ สีนรูกถา เป็นเรื่องเกี่ยวกับการก่อตัวและการเสื่อมสลายของจักรวาล เรื่องภูเขจักรวาล ภูเขาหิมพานต์ ภูเขาสัตตบริภัณฑ์ เรื่องทวีป ทะเล และมหาสมุทรทั้ง ๔ คือ นิลสาคร ขีรสาคร ผลิกสาคร และปัตตสาคร และยังได้กล่าวถึงปลาที่หนูนโลกไว้ คือ ปลาอานนท์ ปลาติมิยะ ปลาอัมชโรหะ และปลามหิติมิ ซึ่งปลาแต่ละตัวใหญ่หนึ่ได้พันโยชน์

^{๐๐} **โลกสังฆฐานโชตรตนคณฐี** บุญเลิศ เสนานนท์ แปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๓), หน้า คำชี้แจงของผู้แปล.

ปริเฉทที่ ๓ มี ๒ มาติกา คือ จตุมหาทีปกถา และ หิมวันตกถา ผู้แต่งขยายความอย่างละเอียด คือ กล่าวถึงแม่น้ำที่มีทวีปใหญ่ทั้ง ๔ และมีทวีปน้อย ๒๐๐๐ เป็นบริวาร สันฐานของทวีปทั้ง ๔ คือ อุตตรกุรุทวีป ปุพพิเทหทวีป อมรโคยานทวีป และชมพูทวีป พร้อมทั้งแสดงลักษณะรูปร่างหน้าตาของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในแต่ละทวีป กล่าวถึงภูเขาหิมาพานต์ สระใหญ่ ๗ สระ ภูเขาสัตตบริภัณฑ์ที่ตั้งล้อมรอบสระฉัททันต์ สัตว์เดรัจฉานที่อาศัยอยู่ในป่าหิมาพาน มีราชสีห์ ช้าง ม้า เป็นต้น

ปริเฉทที่ ๔ มี ๑ มาติกา คือ จันทิมสุริยคติกถา ว่าด้วยทางโคจรของพระจันทร์และพระอาทิตย์ในทวีปทั้ง ๔ ทำให้มีเวลาไม่ตรงกัน เรื่องของพระจันทร์และพระอาทิตย์ที่โคจรไปใน ๑๒ ราศี ทำให้เกิดเป็นวัน เดือน ปี และฤดูต่าง ๆ กันไป เรื่องของดาวนักษัตร ๒๗ กลุ่ม ที่โคจรไปในจักรราศีต่าง ๆ

ปริเฉทที่ ๕ มี ๕ มาติกา คือ สัคคกถา นิรยกถา เปตวิสัยกถา นิรจ্ঞานกถา และ ปกิณณกถา กล่าวถึงเรื่องภพดาวดึงส์และภพอสูร ที่ชุมชนของเหล่าเทวดา ชื่อสุทธรรมาเทวสภา ชุมชนรกและสัตว์นรกในชุมต่าง ๆ เปตวิสัย สัตว์เดรัจฉาน และหมวดเบ็ดเตล็ด กล่าวถึงเรื่องทั่ว ๆ ไป ตอนสุดท้ายจบลงด้วยปณิธานของผู้แต่งปรารภนามมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ได้แสดงถึงวิธีการแต่งโดยอาศัยคำวินิจฉัยของโบราณจารย์มาเป็นบรรทัดฐานในการแต่ง

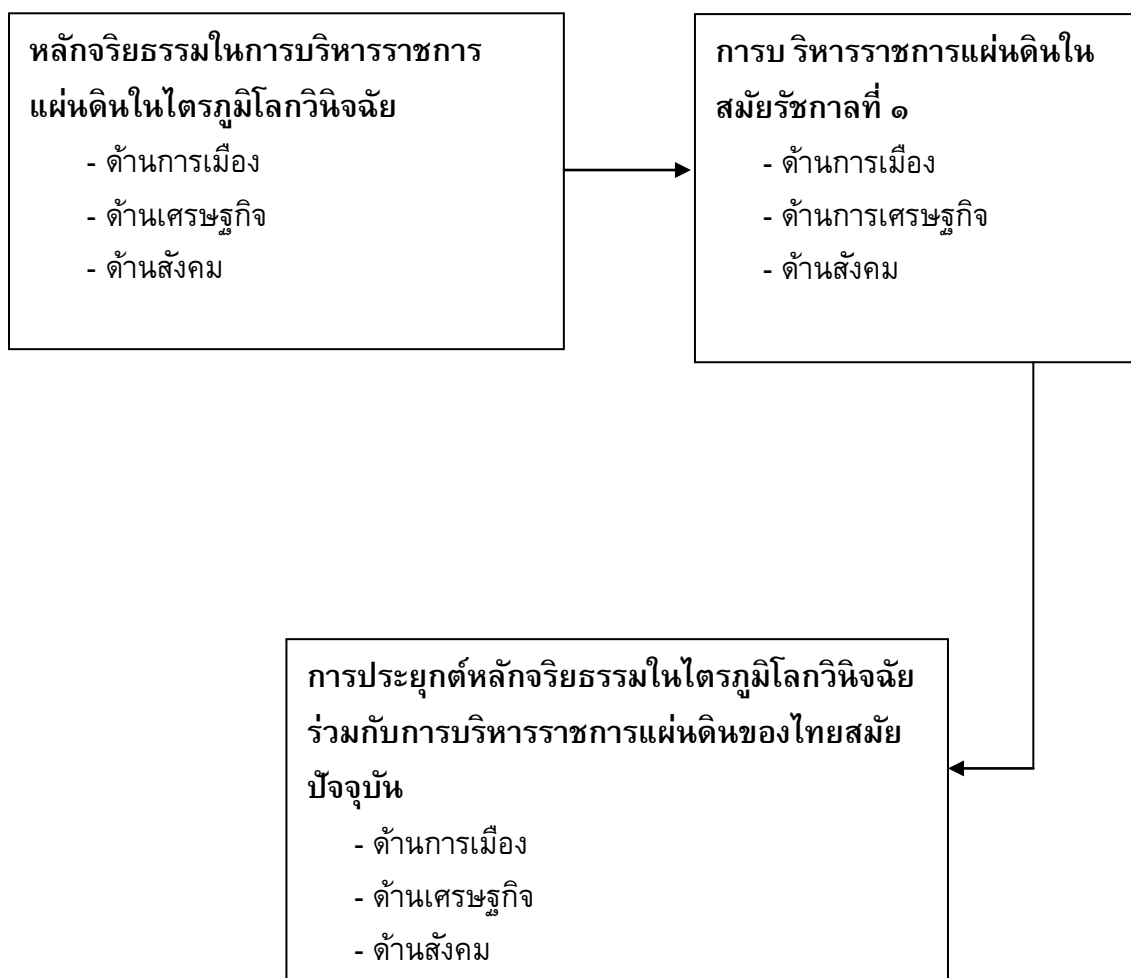
พระเทพมุนี (วิลาส ญาณโร) ได้รับงานหนังสือโลกศาสตร์อีกเล่มหนึ่ง ทำนองเดียวกับไตรภูมิพระร่วง และคัมภีร์โลกศาสตร์เล่มอื่น ๆ ซึ่งได้รับรางวัลวรรณกรรมบัวหลวงของธนาคารกรุงเทพ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๑ มีชื่อว่า ภูมิวิลาสสินี^{๐๐}

ภูมิวิลาสสินี เริ่มจากอารัมภบท ต่อด้วยบทต่าง ๆ ๘ บท ว่าด้วยเรื่องปฏิบัติทางกัณฑ์ นิรย ภูมิ เปตวิสัยภูมิ ตีรจ্ঞานภูมิ มนุสสภูมิ เทวภูมิ พรหมภูมิ และโลกุตตรภูมิ ซึ่งก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับปกรณ์อื่น ๆ ทั้งที่รจนาเป็นภาษาบาลีและภาษาไทย

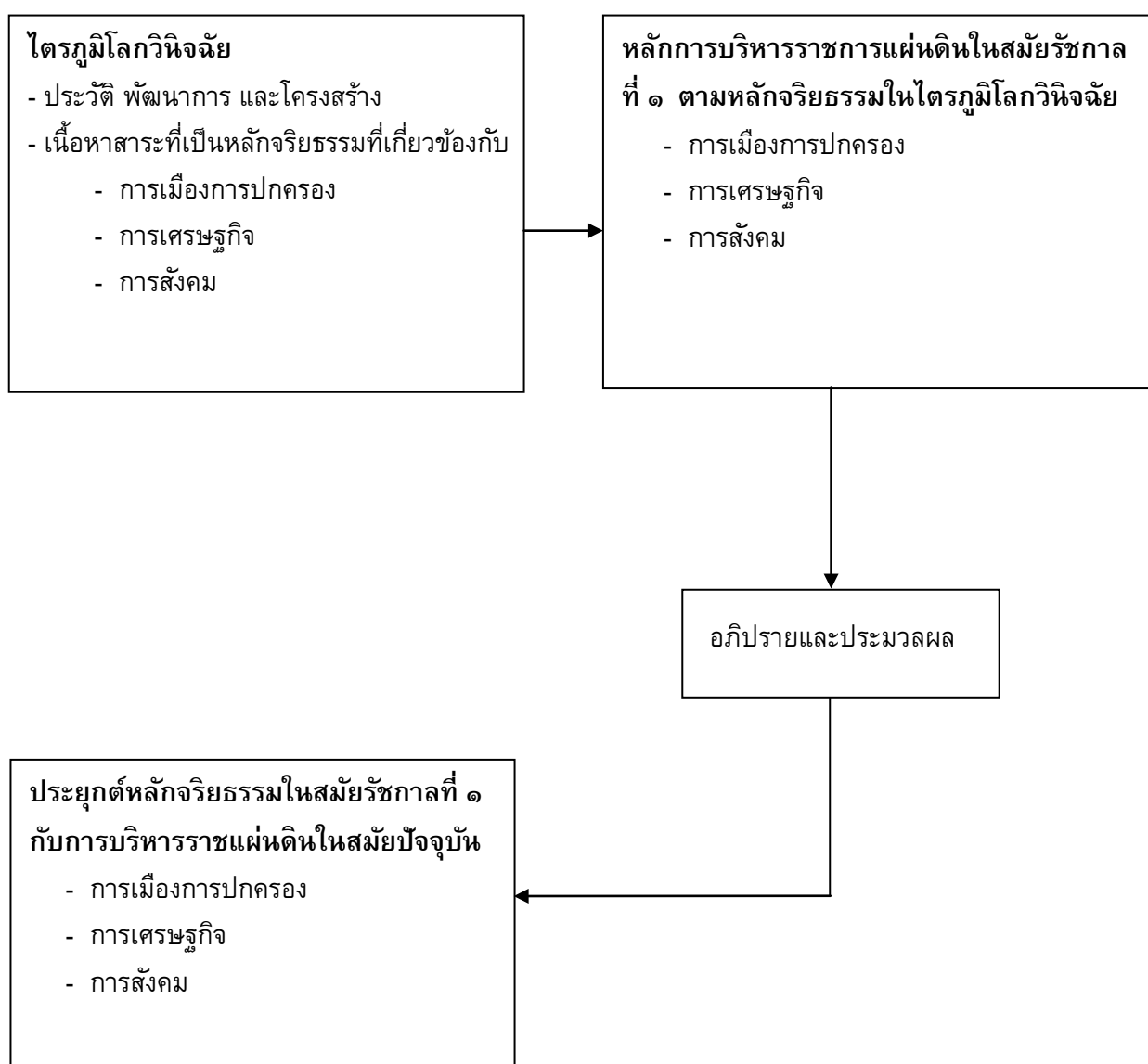
^{๐๐} พระเทพมุนี (วิลาส ญาณโร), ภูมิวิลาสสินี, ธรรมทานงานพระราชทานเพลิงศพพระธรรมราชานุวัตร (ไสว ติสฺสโม) ณ เมรุวัดยานนาวา เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ๑๑ ตุลาคม ๒๕๓๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๐).

๑.๗ กรอบแนวคิด (Conceptual Framework)

๑.๗.๑ กรอบแนวคิดทางทฤษฎี (Theoretical Framework)

๑.๗.๒ กรอบแนวคิดทางการวิจัย (Research Framework)

๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบหลักจริยธรรมในหนังสือไตรภูมิโลกวิจิตร

๑.๘.๒ ทำให้ทราบการนำหลักจริยธรรมในหนังสือไตรภูมิโลกวิจิตรมาใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ ๑

๑.๘.๓ ทำให้ทราบแนวทางในการนำหลักจริยธรรมในหนังสือไตรภูมิโลกวิจิตรที่ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินสมัยรัชกาลที่ ๑ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินของไทยในสมัยปัจจุบัน